

ÜCRETLİ BİR İŞTE ÇALIŞMANIN KADININ SOSYAL KONUMUNA ETKİSİ

THE EFFECTS OF PAID EMPLOYMENT TO SOCIAL STATUS OF WOMEN

Yücel CAN¹

Özet

Kentleşme, sanayileşme, artan eğitim ve kitle iletişim araçlarında görülen hızlı gelişme kadınların toplumsal hayattaki görünürlüklerini daha da artırmaktadır. Son yıllarda, başörtüsüyle somutlaşan, kılık kıyafet konusunda yapılan yasal düzenlemeler ve varılan toplumsal mutabakat sonucunda, kendilerini dindar olarak tanımlayan kadınların da çalışma yaşamındaki görünürlükleri artmıştır.

Kadınların bu görünürlük artışı sadece niceliğe dair bir artış mıdır, yoksa niteliksel bir dönüşüme de yol açmış mıdır? Bu çalışmada kendilerini dindar olarak tanımlayan kadınların ailelerindeki işbölümünün, çalışma hayatındaki konumlarının ve kadın hareketlerine bakış açılarının niteliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede Niğde ili örneğinde kendilerini dindar olarak tanımlayan kadınlarla görüşmeler yapılmış ve alınan cevaplar analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, kadınların çalışma hayatındaki nicel görünürlük artışına paralel işbölümünde, yöneticilik konumlarında ve kadın hareketlerine bakış açılarında niteliksel bir dönüşümün olmadığı, ataerkil anlayışın davranışlarında büyük oranda belirleyici olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Dindarlık, kadın, toplumsal cinsiyet, çalışma hayatı, ataerkillik.

Jel Kodları: I3, Z1

Abstract

Urbanization, industrialization, increase in education and the rapid developments in mass communication tools enhance the visibility of women in social life. . In recent years, visibility of the women who define themselves as religious also has increased in business life as a result of legal regulations on dress and existing social consensus that embody with headkerchief.

Is this increase in visibility of women just a quantitative increase or does it lead to qualitative transformation, too? in this study, work-sharing in the family of the women who define themselves as religious, their positions in business life and specifying the qualification of perspective to acts and behaviours of women have been intended. In this context, some interviews were done with the women who define themselves as believers and the responses were analyzed in sample of Niğde.

Keywords: Religiosity, woman, gender, working life, patriarchy.

Jel Codes: I3, Z1

¹ Doçent, Niğde Üniversitesi, ycan@nigde.edu.tr, Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Niğde, Türkiye.

GİRİŞ

Nilüfer Göle'nin İslami grupların ve onların mensuplarının kamusal alandaki görünürlüklerinin artmasına vurgu yaptığı, İslamın Yeni Kamusal Yüzleri (2000) adlı çalışmasının yayınlanmasının üzerinden on dört yıl geçti. Göle'nin bu çalışmayı yapmasından hemen sonra, bugün hala iktidarda olan, muhafazakâr bir parti iktidara geldi. Bu süre zarfında Türk toplumunun her geçen gün daha muhafazakâr bir topluma dönüştüğü, Yeni Osmanlıcılık tartışmalarıyla birlikte vurgulandı (Zincirkıran, 2011). Göle'nin sözünü ettiği; muhafazakâr kadınların özel televizyonlar, konser salonları, plajlar, festivaller vb. özel alana ilişkin görünürlüklerine ek olarak, bugün kamu kurumlarında da hizmet alan ve hizmet veren; öğrencilik, öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik gibi mesleklere mensup olanların da başörtüsüyle somutlaşan kıyafetleriyle çalışma hayatında görünür oldukları gözlenmektedir. Son on iki yıllık süre zarfında kılık kıyafet konusunda hükümet tarafından yasal düzenlemeler yapılması ve buna ek olarak Türkiye'de görece olarak yükselen demokrasi ve insan hakları vurgusu bu kadınların devlete ait kurumlarda da başörtülü olarak eğitim almalarının ve çalışmalarının önünü açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, kadınların ev işleri, çocuk, yaşlı ve engelli bakımı gibi ücretsiz ev içi hizmetlerle özdeşleşen işlerden farklı olarak, ücretli yani gelir getiren işlerde çalışmaya başladıkları görülmüştür. Türkiye'de genel anlamda kadınların dezavantajlı oldukları eğitim alma ve çalışma hayatına katılma gibi alanlarda bu kadınların sorun yaşamadıkları görülmektedir. Ancak bu avantajları onların ailede, iş hayatında ve toplumsal hayatta ikincil konumda olmalarını engelleyebilmekte midir? Yoksa eğitim ve çalışma hayatındaki avantajlarına rağmen ikincil konumları sürmekte midir? Bu kadınlar kadın hareketlerine nasıl bakmaktadırlar? Bu sorulara cevap bulunması bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Ücretli işlerde çalışan kadınların oranlarındaki bu niceliksel artış karşısında, bu kadınların statülerinin ailede ve sosyal hayatın bütününde niteliksel bir artışa da neden olup olmadığı önemli bir soru işareti olarak durmaktadır. Zira kadın ve erkek eşitliğine ilişkin literatüre baktığımızda, kadının aleyhine oluşan toplumsal cinsiyetçi bakış açısının oluşmasında ve sürdürülmesinde ataerkil anlayışın etkisine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ataerkilliği oluşturan etmenler arasında toplumların din anlayışlarının da önemli faktör olarak karşımıza çıktığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede kendilerini dindar olarak tanımlayan ve ücretli bir işte çalışan kadınların aile ve geniş toplumsal yapı içindeki durumlarının ve kadın hakları konusuna nasıl baktıklarının anlaşılması önem arz etmektedir.

I. YÖNTEM

Bu çalışmada, son yıllarda, başörtüsüyle somutlaşan, kılık kıyafet konusunda yapılan yasal düzenlemeler ve varılan toplumsal mutabakat sonucunda, çalışma hayatında görünürlükleri artan başörtülü kadınlar araştırma konusu yapılmıştır. Araştırma kapsamında ücretli bir işte çalışan kadınların; kadın-erkek eşitliği, ailede işbölümü ve genel anlamda çalışma hayatıyla ev yaşamını nasıl uzlaştırdıkları incelenmiştir. Bu kapsamda Niğde ili örneğinde, 2014 yılının Ocak ayı içerisinde kırk bir kadına tamamı açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu doldurtulmuştur. Kadınların sorulara verdikleri cevaplar üzerinden ailede işbölümü, kadınların yönetici olması ve kadın hareketlerine ilişkin bakış açıları analiz edilmiştir.

II. BİYOLOJİK CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Günümüzde sosyal bilimciler, özellikle de kadın ve çalışma hayatı konusunda araştırmalar yapanlar cinsiyet kavramını yanında toplumsal cinsiyet kavramını da kullanmaya başlamışlardır. Cinsiyet kadın ve erkek olmanın biyolojik yanına vurgu yaparken, toplumsal cinsiyet kadınlık ve

erkeklik algılarının toplumsal boyutuna vurgu yapmaktadır (Marshall:1999:98). Bu kavram cinsiyetin kişisel özelliklerinin ötesinde toplumsal yapılarla ve ilişkilerle bağlantılı bir boyutunun olduğu düşüncesini de içerir (Bora ve Üstün, 2008:38). Yıllarca toplumda kadınlar ve erkeklere atfedilen farklı özellikler, roller ve statülerin biyolojik olarak yani cinsiyet ile belirlendiğine, rol ve statülerin değiştirilemez olduğuna ve kadının erkeğin toplumda oynayacağı rollerin ve işgal edebileceği statülerin doğumla birlikte kadın ya da erkek olmalarına göre belirlendiği, doğal ve değiştirilemez olduğu öne sürülmüştür. Cinsiyet terimi kadın olmanın biyolojik ve fizyolojik yönünü, toplumsal cinsiyet terimi ise kadın ve erkeğin biyolojik yapısından ziyade toplumun onlardan beklentilerini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kültürel bir mahiyet arz etmekte kültürel değerlere, zamana ve yere göre değişiklik göstermektedir (Demirbilek, 2007:13).

Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan kişilerden biri olan Ann Oakley toplumsal cinsiyeti bir kültür meselesi olarak görür, ona göre toplumsal cinsiyet erkek ve kadınların eril ve dişil olarak sınıflandırılmasına işaret eder. Toplumsal cinsiyetçi, kadına ve erkeğe ait olduğu söylenen rollerin biyolojik bir kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar hiç de doğal değildir. Toplumsal cinsiyet kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek için kullanılan bir kavramdır (Bhasin, 2003:2). Kadınların ve erkelerin toplum içinde sahip olduğu farklı statüler aslında toplumsal ve kültürel olarak belirlenmektedir, insan yapımıdır ve doğal/biyolojik özelliklerin bununla ilgisi çok azdır. Dünyada yaygın bir şekilde bir kesim olarak kadınların erkeklere göre ikincil konumda sayılması cinsiyetle değil, toplumsal cinsiyetle ilişkilidir. Bunun sonucu olarak da kadınlar daha az hakka ve daha az kaynağın denetimine sahiptir, erkeklerden daha uzun saatler çalışmaktadırlar, fakat yaptıkları işler karşılığında ya çok düşük ücret almaktadırlar ya da söz konusu işlere gereken değer verilmemektedir. Buna ek olarak kadınların ekonomik ve siyasal kurumlarda karar alma süreçlerine katılımları ise çok sınırlıdır (Bhasin, 2003:4-5).

Türkiye’de uzun yıllar etkili olan ataerkil geleneksel kültür, cinsiyete dayalı bir işbölümüne bağlı olarak, kadının annelik erkeğin ise babalık rollerinden hareketle, toplumsal cinsiyetçi bir işbölümünü ortaya koymuştur. Buna göre, kadın ev içi yani özel alana erkek ise ev dışı yani kamusal alana ait bireyler olarak kabul edilmiş, çocukluktan başlayarak toplumsallaşma süreci içinde kadın ve erkeklere belli roller atfedilmiştir. Bireyler toplumsallaşma süreci içinde bu rolleri aile içinde ve eğitim gibi kurumsal yollarla öğrenir (Akgül Sapkaya, 2012:13). Ancak bugün geldiğimiz noktada bu durumun oldukça değişmiş olduğu görülmektedir. Kadınların eğitim alarak ve meslek edinerek kamusal alanda oldukça görünür olduğu görülmektedir.

III. ATAERKİL ANLAYIŞ VE CİNSİYET AYRIMCILIĞI

Toplumsal hayatta kadını erkeğin karşısında ikincil konuma düşüren, erkeği her zaman kadının bir adım önünde gösteren ve kadına yönelik çifte standartlara kapı aralayan uygulama ve anlayışların bütünü ataerkil kültür olarak nitelendirilebilir (Giddens, 2012:505). Freud ataerkil anlayışın temellerinin ilkel toplumlara kadar götürülebileceğini belirtir. Ona göre erkekteki sahip olma ve hükmetme güduları ilkel toplumlardan itibaren kadınlara kendisi için el koyan ve yetişkin duruma gelen oğulları toplumdan dışarı atan kiskanç bir babayı çıkartır karşımıza. Zorba bir baba erkek çocuklar için hem kışkırtılan hem de korkulan bir model oluşturmuştur (Freud, 2012:204).

Farklı toplumlarda kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin var olmasının ve devam etmesinin altı temel nedeni olduğu öne sürülmektedir. Bunlar; hane halkı üretimi ve bunun kadınlar ve erkekler arasında destekleyip sürdürdüğü ilişkiler, çalışma hayatındaki etkenler, ataerkil devlet örgütlenmesi, erkek şiddeti, kadın ve erkek arasındaki cinsel çifte standart ve kadınların

kişiliklerini biçimlendiren kültürel norm ve uygulamalar (Walby'den aktaran Bilton ve diğerleri, 2008:138). Ona göre bütün bu faktörler hep birlikte erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu, onları baskı altına aldığı ve sömürdüğü bir sosyal yapı ve uygulama sistemi olan ataerkil sistemi meydana getirmektedir. Özellikle kadının ücretli bir işte çalışmadığı ailelerde, ailedeki yaşlı ve engellilerin bakımı kadının görevi olarak görülmektedir ve kadın bu iş için bir ücret de almamaktadır. Çalışma hayatında kadınlara yönelik bir çifte standart olarak karşımıza çıkan ve literatürde adına cam tavanlar denilen bir dizi olumsuzluk da söz konusudur. Çalışma hayatında kadının aleyhine erkeğin lehine gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliği cam tavanlar kavramı etrafında şekillenmiştir. Cam tavan benzetmesi örgütsel hiyerarşilerde, yüksek yöneticilik düzeyinin hemen altında yer alan ve kadınların yöneticilik seviyesine yükselmesini engelleyen ya da kısıtlayan bir engeli ifade etmek için kullanılmıştır. Cam tavanlar kadınların belli bir seviyenin üstüne çıkmasını engelleyen görünmez bariyerler olarak tanımlanırken, bu bariyerin kadınlara sırf kadın oldukları için uygulandığı varsayılmaktadır (Başak, 2009:122).

Toplumsal yapı ve uygulamaların kadının aleyhine şekillenmesine etki eden faktörlerden biri de, devlet örgütlenmesinde üst düzey mevkilerde büyük bir çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu ataerkil bir yapının hakim olmasıdır. Bunun somutlaşmış halini parlamentodaki kadın ve erkek milletvekili oranlarında, belediye başkanı sayılarında, bakanlar kurulundaki erkek ve kadın bakan sayılarında, rektör sayılarında, müsteşar, üst düzey yöneticilikler, yüksek mahkeme üyelikleri, sendikalar gibi pek çok alanda kadın sayılarının belirgin bir şekilde azlığında görebiliriz (Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu, 2011). Bir örnek vermek gerekirse Şubat 2012 itibariyle yüz üç devlet üniversitesinden sadece beş tanesinin rektörünün kadın olduğu görülmektedir. Erkeklerden kadınlara yönelik olarak ortaya çıkan şiddet de ataerkil kültürün kadının aleyhine olarak ortaya çıkan en önemli olumsuzluklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyada kadına yönelik bir şiddet haberiyle karşılaşmadığımız gün neredeyse yok. Kocasını, eski kocasını ya da sevgilisi tarafından bıçaklanan ya da silahla vurulan kadın haberleri hiç eksik olmuyor. Türkiye genelinde 2008 yılında yapılan bir araştırmaya göre; evlenmiş kadınların %39'u fiziksel şiddete, %15'i cinsel şiddete, %42'si fiziksel veya cinsel şiddete, %44'ü ise duygusal şiddete hayatlarının herhangi bir döneminde eşleri veya birlikte oldukları kişiler tarafından maruz kalmaktadırlar (Kader 2011-2012 Kadın İstatistikleri).

Kadınla erkek arasında eşitsizliklere ve kadınların sürekli baskı altında tutulup, buna mukabil erkeklerin oldukça tolere edildiği alanlardan bir tanesi de, kadınların aleyhine erkeklerin lehine işleyen cinsel çifte standarttır. İffetli ve namuslu olmanın sadece kadının görevi olarak algılandığı bu anlayışa göre; kadının cinsel alanda yaptığı her davranış sıkı denetim altına alınıp ondan her durumda ahlaklı ve iffetli olması beklenirken, erkekte böyle bir şey beklenmemektedir. Erkeğin gayrimuşru cinsel içerikli davranışları ve eşini aldatması erkekliğin şanından ve normal bir durum olarak görülürken, aynı şey kadın için sonu ölüm olan ağır bir suç olarak değerlendirilmektedir. Buna bağlı olarak kamuoyunda töre ve namus cinayetleri olarak bilinen cinayetlere de kapı aralanmış olmakta ve bu cinayetler meşrulaştırılmaktadır. Eğer yanlış olan bir durum varsa bunun her iki cins için de yanlış olması gerekirken, erkek için gayet normal olarak değerlendirilmektedir.

Kadınların kişiliklerini şekillendiren toplumsal norm ve standartlar da, ataerkil kültürün kadının aleyhine olan özelliklerinden bir tanesidir. Aileler çocuk eğitiminde ve onlara yönelik tutum ve davranışlarında çifte standartçı bir uygulamanın içine girebilmektedirler. Erkek çocukları oldukça serbest yetiştirme eğiliminde olan aileler, söz konusu olan kız çocukları olduğunda oldukça kısıtlayıcı olmaktadır. Akşam eve hangi saatte gelineceği kız ve erkek çocuklara göre farklılaşmaktadır. Halbuki belli bir saatten sonra evin dışında olmak eğer bir takım tehlikeleri ve olumsuzlukları beraberinde getiriyorsa, bu sadece kızlar için değil erkekler için de geçerlidir. Ne var ki aileler erkek çocukları sanki bu tehlikelerden muafmiş gibi hareket etmektedirler. Bu da yine ataerkil kültür içinde

yoğun bir şekilde var olan kadın ve erkekler arasındaki çifte standartçı uygulama ve anlayışların bir sonucudur (Can, 2013).

Gelenekle şekillenen ataerkil kültürün kendine özgü kadını aşağılayan erkeği ise yücelten bir dilinin de olduğu görülmektedir. Bu ifadelerin bazıları şu şekildedir: ‘Oğlanı her karı doğurmaz er karı doğurur, kızını dövmeyen dizini döver, oğlan doğuran övünsün kız doğuran dövünsün, kız doğuran tez kocar, erkeğin okumuşu kadı kadının okumuşu cadı, oğlandır oktur her evde yoktur, karı gibi ağlama’ gibi.

IV. İSLAM, ATAERKİLLİK VE KADIN HAKLARI

Feminist bakış açısına sahip kadın hakları savunucuları, adına ataerkil kültür dedikleri olguyu kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın en önemli sorumlusu olarak görmektedirler. Onlara göre ataerkil kültür; din, ahlak, örf ve adetlerin kültürel ortamın özelliklerine göre harmanlanmasıyla oluşan topluluğun düzen içinde yaşamasına yönelik sosyal normların toplamıdır (Mora, 2012:7). Bu değerlendirme biçimi dini duyarlılığa sahip kadın hakları savunucusu kadınların feminizme karşı mesafeli durmalarına neden olmuştur. Zira onlara göre dinin kendisi kadınla erkek arasında bir çifte standarda neden olmamakta, sonradan ortaya çıkan dini anlayışlar ve din adı altında uygulamaya konulan birtakım gelenekler kadına karşı ayrımcılık yapılmasına neden olmaktadır. İslamda kadının eğitim almasına, meslek sahibi olmasına, toplumda saygın bir yer edinmesine engel bir durum yoktur (Çakır, 2010:105). Onlara göre Batılı kadın tarihsel süreçte sürekli olumsuzluklara maruz kalmış, bu nedenle de kadın hakları ve özgürlükler konusunda harekete geçmek zorunda kalmıştır. Ancak Müslüman kadınların böyle bir sorunu olmamıştır.

‘Avrupalı veya Batılı kadının hak ve özgürlükler konusundaki ileri sayılabilecek her adımı kendi özel tarihinin ve kişisel yürüyüşünün, kendi el emeğinin , alın terinin hatta kanının ürünüdür. Agoralarda satışa sunulmalarının, maden ocakları ve fabrika işçiliklerinin, insan olup olmadıkları, ruh taşıyıp taşımadıkları üzerine tartışmaların, cadılık suçlamasıyla yakılmaların, derebeylerince alıkonulmaların, güvensiz evliliklerin, bütün bu etkenler ile iç içe geçmiş tahrif edilmiş Hristiyanlığın yüklediği kirlilik ve suçluluk duygusunun bir sonucudur. Tarihe tarafsız bir şekilde bakarsak görürüz ki, Müslüman kadının Avrupalı kadın gibi hak ve özgürlükler konusunda harekete geçmeye zorlayacak, aynı yollardan geçmesini gerektirecek bir ezilmişliği söz konusu değildir’ (Aktaş, 1995:264).

İslami kaynaklardan hareketle haklarını talep eden kadınlar cemaat namazlarına katılım, kadının şahitliği, ev dışında çalışması, boşanma hakkı, yargıçlık ve devlet başkanlığı gibi görevleri üstlenmesinde İslami kaynaklarca beis görülmediğini ispatlamışlardır. En çok üstünde durdukları konular arasında kadın erkek ilişkilerinin peygamber modeline göre yeniden düzenlenmesi, yukarıda sözünü ettiğimiz çoğu zaman dinin yerini almış olan geleneğin erkeklere tanıdığı ayrıcalıkların terk edilmesi ve aile içi ilişkilerin demokratikleşmesi yönünde taleplerde bulunmuşlardır (Merçil, 2012:113).

Karısı ev dışında çalışan erkeğin ev işlerini karısı ile paylaşması beklenir (Aktaş, 1996:123). Neden devamlı kadının kocasına karşı olan vazifeleri anlatılıyor? Erkeğin karısına karşı vazifeleri yok mu? Kadın kocasından güven ister, itimat ister. Kocasını haksız olunca özür dilemesini, senin kalbini kırdım beni affet demesini bekler. Bu hareket de İslam’ın istediğidir. Rasulullah efendimiz eşi hastalandığında yemek yapar eşinin yatağına götürürdü (Şenlikoğlu,

1993:23). *Peygamberimiz eşlerine karşı son derece mülayim ve yumuşaktı. Hiçbir zaman sert bir davranışta bulunmamıştı. Yanlış bir hareketlerini gördüğü zaman sadece uyarır kızmazdı. Hatta aksine peygamberimize eşlerinden birisinin bir gün öfkelenerek göğsüne vurduğu, peygamberimizin ise sadece gülümsediği rivayet olunur (Bahtiyar, 1994:170).*

1980 öncesi birinci dalga kadın hareketlerinde görülen kadın vurgusunun yokluğuna benzer bir duruma İslami referanslı kadın yazarlarda da rastlanmaktadır. Kadın hakları ve mücadelesinden ziyade sınıfın, toplumun ya da milletin ortak kurtuluşu çağrısının 1980 öncesi kadın hareketlerinin ortak paydası olduğu görülmektedir. Önemli olanın kadın ya da erkek olmak değil sınıfın, milletin, ümmetin ya da toplumun bir üyesi olmak ve onların yararına mücadele etmek olarak görülmüştür. Türkiye’de etkili üç ana akım olan Milliyetçilik, İslamcılık ve Sosyalizm müstakil bir kadın hareketinin milletin, ümmetin ve sınıfın çıkarlarına zarar vereceğini ve mücadeleyi bölerek zayıflatacağını vurgulamışlardır. 1980 sonrasında yükselen ikinci dalga kadın hareketleri ideolojilerle arasına koyu bir çizgi çekerek eleştirel bir tutumu benimsemiştir. İkinci dalga kadın hareketleri genel toplumsal sorunlardan bağımsız olarak kadınların karşı karşıya oldukları sorunlara ve kadın olmanın önemine vurgu yapmaya başlamışlardır (Zihnioğlu, 2009:805). İslami duyarlılığa sahip bazı kadınlar ise, feminizmle karşılıklı ve yapıcı bir diyalogdan yana olduklarını söylemişlerdir.

Kendini Müslüman olarak tanımlayan kadınlar ile feminist kadınlar aynı toplumda yaşıyorlar ve ortak sorunları paylaşıyorlar. Solcu, Müslüman vs. oluşlarından değil, kadın olmalarından dolayı aynı aşağılanmalara maruz kalıyorlar. Dolayısıyla feministlerce dillendirilen sorunların her kesimden kadın tarafından paylaşılması kadar doğal bir şey olamaz. Zengin feminist birikimden de yaralanmakta bir beis görmemeliyiz (Gülnaz, 1996:51-53).

Ramazanoğlu (1998:54)’na göre de; Türkiye’de İslami duyarlılığa sahip kadınlar feminist söylemden etkilenmişler ve kendi argümanlarını oluşturmada feminist kadınların ürettiği eserlerden yararlanmışlardır. Feministlerin ortaya koyduğu veriler, bu kadınların kendilerini yeniden keşfetmelerinde faydaları reddedilmeyecek bir enstrüman olma özelliğine sahiptir. Kadınlar imajlarla kurulan tuzaklardan kendilerini kurtarıp birbirlerinin tecrübelerinden yararlanmalıdırlar.

V. ÇALIŞMA HAYATI VE FITRATA/YARATILIŞA YAPILAN VURGU

Araştırma kapsamındaki kadınların büyük bir bölümü kadın ve erkek arasındaki doğuştan gelen biyolojik farklılıklara ve erkeklerle olan ilişkilerinde ya da çalışma hayatında bu farklılıkların doğal sonucu olan durumlara vurgu yaptıkları gözlenmektedir. Vurgu yapılan diğer hususların da kadın ve erkek arasındaki sorunların çözümünde dini kuralların belirleyici olması gerektiği ve kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan bir bütünün iki parçası olarak görülmeleridir. Onlara göre, kadınlar yaratılışa muhalif davranmamalı ve erkekle yarışa girmemelidir. Bu yarışın kazanması fizyolojik zayıflıktan dolayı mümkün değildir ve kadınla erkek arasındaki ilişkileri de bozucu niteliktedir. Kadın erkek eşitliği ya da kadınların yönetici olması gibi konularda da yine kadın ve erkek arasındaki yaratılıştan gelen farklılıklara vurgunun belirgin olduğu görülmektedir. Öncelikle kadınların yönetici olması konusunda ne düşündüklerine oransal olarak bakmakta yarar olacaktır.

Tablo 1. Kadınların Yönetici Olması Konusundaki Düşünceleri

	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>
Olmalı	25	61,0
Olmamalı	14	34,1
Toplam	39	95,1
Cevapsız	2	4,9
Genel Toplam	41	100,0

Tabloda görüldüğü gibi, kadınların %34.1 gibi azımsanmayacak bir oranı kadınların yönetici olmaması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak asıl dikkat çekici olan ‘kendiniz yönetici olmak ister misiniz’ şeklindeki soruya verilen cevaplardır. Aşağıdaki tabloda buna ilişkin oranlar verilmiştir.

Tablo 2. Kendilerinin Yönetici Olmayı İsteyip İstemedikleri

	<u>Sayı</u>	<u>Yüzde</u>
Evet	7	17,1
Hayır	32	78
Toplam	39	95,1
Cevapsız	2	4,9
Genel Toplam	41	100,0

Genel anlamda kadınların yönetici olmasına sıcak bakan kadınlar, kendiniz yönetici olmak ister misiniz şeklindeki soruya, %78 gibi yüksek bir oranla hayır cevabını vermişlerdir. Kadınların yönetici olmasına teorik olan sıcak bakan kadınlar, söz konusu olan kendileri olunca sorumluluk almakta kaçtıkları görülmektedir. Yönetici olmak istemediğini söyleyen kadınlara neden yönetici olmak istemediklerini sorduğumuzda ise; yoğun iş temposu, yöneticiliğin kadına doğasına/fitratına uygun olmamasını ve sorumluluk almak istemeyişlerine en önemli nedenler olarak belirtmişlerdir.

Tablo 3. Neden Yönetici Olmak İstemedikleri

Neden	Sayı	Yüzde
Sorumluluk almak istemem	14	40
Fıtratıma uygun değil	10	28.6
Kadınlarla uğraşmak zor	9	25.7
Aileme vakit ayıramayacağım için	2	5.7
Toplam	35	100

Neden yönetici olmak istemedikleri yönündeki soruya, en yüksek oranda %40 ile sorumluluk almak istemediklerini belirtmişlerdir. Benzer bir sonuç Suğur (2013) tarafından yapılan bir araştırmada da bulunmuştur. Bu çalışmada da kadınlar çalıştıkları kurumda rektör, dekan vb. yönetici pozisyonlarda olmak istemediklerini belirtmişlerdir. İkinci olarak (%28.6) makalenin bölüm başlığı da olan fıtrata/yaratılışa yapılan vurgudur. Kadınlarla uğraşmanın zor olduğunu, kadınların hasetlik ve fesatlık gibi özelliklerinin öne çıktığını belirtenler (%25.7) ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Kadınların neden sorumluluk almak istemedikleri sorusunun cevaplarından bir tanesi, kadının doğuştan getirdiği özelliklerle açıklayan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre kadın beyni doğuştan empatiye, erkek beyni ise doğuştan sistemleri anlamaya ve kurmaya yatkındır. Kadın beynine sahip insanlardan danışman, ilkökul öğretmeni, hemşire, bakıcı, terapist, sosyal hizmet görevlisi ya da memur olur. En iyi bilim adamları, mühendisler, bankacılar ve avukatlar erkek beynine sahip insanlardan çıkar. Bir diğer yaklaşım ise, etkenlerle kadın ve erkek arasındaki farklılıkları toplumsallaşma süreci içindeki tutum ve davranışlarla şekillendiğini söyleyen toplumsal cinsiyetçi yaklaşımdır (Fine, 2011:14). Bu yaklaşıma göre kadın ile erkek arasındaki eşitsizliklerin ve kadının aleyhine olan pek çok oluşumun nedeni kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklar değil, toplumun kendisinin sonradan oluşturduğu bir takım ayrımcı ve çifte standartçı uygulamaların sonucudur. Bu tür çifte standartlar ve ayrımcı uygulamalar son bulduğunda, kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizlikler ve adaletsizlikler de büyük oranda ortadan kalkacaktır. Araştırma örneğinde dikkat çekici olan husus kadınların kendilerini ve hemcinslerini yöneticilik pozisyonlarına uygun bulmuyor olmalarıdır. Bunu öğrenilmiş çaresizlik kavramıyla açıklamak mümkün olabilir. Bu kavrama göre, çevrelerindeki hemcinslerinin durumlarına bakarak ve yine çevrelerindeki tüm yöneticilerin erkek olmasından hareketle kendilerinin de yöneticilik pozisyonlarına uygun olmadıkları algısıyla açıklanabilir (Ergin, H. ve Yıldız, S.A., 2012:240).

Yapılan görüşmeler sırasında, kadınların yönetici olması konusunda ne düşündükleri şeklindeki soruya verdikleri cevaplar bu yargıyı örnekleyici niteliktedir.

'Kadınlar yönetici olmamalı, kadın fıtrati kırılğan, hassas, kompleksli ve kaprisli. Kadınların çok dengeli davranamayacağını düşünüyorum, Yüğü ağır, iş ve ev sorumluluğu ikisi bir arada zor.'

Kadınların yönetici olmasına sıcak bakmayan kadınların verdikleri cevaplarda kadınlar için kullandıkları kompleksli, kaprisli, kindar gibi olumsuz kişilik özelliklerini öne çıkardıkları görülmektedir.

'Kadınlar daha kindar olup duygusal davranabilirler. Bayanlarla uğraşmak zor. Kadınlar yönetici olmamalı, çünkü hemcinslerini çok yıpratıyorlar. Kadından yönetici olmaz.'

Bazı kadınlar ise, kadınların zaten ağır olan ev ve iş sorumlulukları arasında yöneticilik gibi sorumluluk gerektiren bir işi yapmanın oldukça zor olacağını belirtmişlerdir.

VI. AİLE İLİŞKİLERİ VE AİLEDE İŞBÖLÜMÜ

Ücretli bir işte çalışan kadınlar için aile hayatıyla çalışma hayatını bir arada uyum içinde götürmek her zaman zor olmuştur. Geleneksel işbölümü ve buna bağlı olarak yemek, çamaşır, bulaşık ve çocuk bakımı gibi işlerin kadının sorumluluk alanında görülmesi çalışan kadının işini daha da zorlaştırmaktadır. Literatürde ikinci vardiya olarak adlandırılan ev işleri akşama kadar çalışan ve yorulan kadın için fazladan çalışma ve yıpranma anlamına gelmektedir (Fine, 2011:99). Araştırma kapsamındaki kadınların aile ilişkileri ve işbölümü konusunda ne durumda olduklarını anlamak için; kazancını nereye harcadığı, ev işlerini kimin yaptığı, çocuk bakımıyla kimin ilgilendiği, ailede kararların nasıl alındığı, ailede kadına yönelik şiddet başlıkları üzerinden bir analiz yapılmıştır.

İslami duyarlılığa sahip kadın yazarlar yazılarında İslamın ev işlerini ve çocuk bakımını kadının görevi olarak görmediğini belirtmişlerdir. Allah kadını ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu tutmamıştır. Kadın ev işi ve çocuk bakımından mesul olmamakla birlikte, ailesi ve ev işlerinden kendini sorumlu tutacak bir tabiata sahiptir. Sorumlu tutulmadığı halde çocuk bakımını ve ev işlerini üstlenmesi kadının fedakarlığıdır (Aktaş, 1996:112).

Tablo 4. Ev işlerini Kimin Yaptığı

	Sayı	%
Ben yaparım	29	85.3
Ben ve eşim birlikte yaparız	4	11.8
Kızım yapar	1	2.9
Toplam	34	100

Araştırma bulgularına baktığımızda tam da bu durumu doğrulayan sonuçlarla karşılaşmaktayız. Ev işleri ve çocuk bakımı kadın çalışma hayatına girse de hala büyük oranda kadının görevi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere kadınların %85.3'ü ev işlerini kendisinin yaptığını belirtmiştir. Kadınlardan biri ev işlerini kızının yaptığını belirtirken aslında burada da bir kadın öne çıkmaktadır. Ev işlerini eşiyile birlikte yaptığını söyleyen kadınların oranını %11.8 olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Çocuk Bakımıyla Kimin İlgilendiği

	Sayı	%
Ben	12	50
Ben ve eşim	9	37.5
Bakıcı	2	8.3
Anneanne	1	4.2
Toplam	24	100

Ev işlerindeki kadar olmasa da benzer bir durumun çocuk bakımında da söz konusu olduğu görülmektedir. Kadınların yarısı çocukların bakımıyla kendisinin ilgilendiğini belirtmiştir. Çocuklarına bakıcının ya da aile büyüklerinden birinin baktığını söyleyenlerin oranı da oldukça düşük yüzdelere sahiptir. Burada kadınların kendileri ve eşlerinin işte olduğu zamanlarda çocukların bakımıyla kimin ilgilendiği belli değildir. Gelirlerini nereye harcadıkları sorusuna evli kadınların tamamı aile ve evin ihtiyaçları cevabını vermişlerdir. Burada kadınların kendilerine ait herhangi bir harcama kaleminden söz etmedikleri görülmektedir. Ailede kararların nasıl alındığı şeklindeki soruya kadınların sadece iki tanesi eşim cevabını verirken geriye kalanların tamamı kararları eşiyile birlikte aldıklarını belirtmiştir.

Kadınlara ailede eşlerinden ya da herhangi aile ferdinden şiddet görüp görmedikleri ve iş ve aile hayatını nasıl dengeledikleri de sorulmuştur. Kadınlardan sadece üç tanesi (%7.3) şiddet gördüğünü belirtmiştir. Bunlar da fiziki değil de psikolojik ya da duygusal şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Kadınların yirmi dokuz (%92.7) tanesi ise hiçbir şekilde şiddet görmediklerini belirtmişlerdir. İş ve aile hayatını dengeleme konusunda ise oldukça zorlandıklarını belirtmişlerdir. Kadınların kendi ifadeleriyle; daha fazla fedakarlık yaparak, eşi de çok yardımcı olmadığı için çok zorlanarak, evle iş arasında mekik dokuyarak, eşinin hoşgörüsü ve desteğiyle, eşiyile birbirlerinden beklentilerini azaltarak iş ve aile hayatını dengelemeye çalışmaktadırlar. Muhtemelen evlendikten sonra çalışmaya başlayan bir kadın ise, '*Zor ama buna şükür, çalışmak güzel özgürlük güzel*' şeklinde duygularını dile getirmiştir. Ücretli bir işte çalışmakla özgürlük arasında ilişki kurması, çatışmacı kuramın kadınla erkek arasındaki eşitsizliğin temelinde ekonomik eşitsizliğin olduğu yönündeki varsayımını destekleyici niteliktedir. Çatışmacı kuram kadınların işgücü piyasasına ücret bir işte çalışarak katılımı ile kadın özgürlüğü arasında ilişki kurmuştur. Birçok kuramcı ev dışı toplumsal üretime ne kadar çok kadın katılırsa, kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliğin de o kadar hızla azalacağını savunmuşlardır (Ecevit, 1998:267).

VII. KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ, KADIN HAREKETLERİ VE FEMİNİZME BAKIŞ AÇISI

Makalenin kuramsal bölümünde İslam, Ataerkillik ve Kadın Hakları başlığı altında da açıklandığı gibi, Feminist hareketler kadınla erkek arasındaki eşitsizliklerin en önemli nedenlerinden biri olarak ataerkillik kültürü ve ataerkillik kültürü oluşturan en önemli unsurlardan biri olarak da dini ve dolayısıyla da İslam dinini görmektedirler. Feminist yazarların İslam dinini bu şekilde kadın ile erkek arasındaki eşitsizliklerin nedenlerinden biri olarak görmeleri, İslami duyarlılığı olan kadınlar arasında genelde kadın hareketlerinin özelde de feminizmin İslam karşıtı bir hareket olarak algılanmasında ve olumsuz bir tutumun oluşmasında etkili olmuştur. Bu kadınlar aslında İslamın kadına oldukça geniş

haklar tanıdığını ancak, din olarak lanse edilen geleneklerin kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğe ve kadına karşı çifte standarda yol açtığını belirtmişlerdir. Araştırma örneğinde de kendini muhafazakar olarak tanımlayan kadınların benzer tutum sergiledikleri görülmektedir.

Kadın erkek eşitliği konusunda ne düşündükleri sorusuna büyük oranda, İslam dininin kadınla erkek arasındaki ilişkilerde kadının haklarını sonuna kadar verdiğini ancak insanların ve toplumların bu hakları kadının elinden aldığını, ayrıca yaratılışlarının farklı olması nedeniyle kadınla erkek arasında bir eşitliğin mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Bu değerlendirme biçimi İslami duyarlılığa sahip kadın hakları savunucusu kadınların görüşleriyle tam bir paralellik taşımaktadır. Kadınlar ayrıca ek olarak; adil olduğu sürece eşitlik takıntısının gereksiz olduğunu, kadın ve erkeğin birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları, kadın ve erkek arasında eşitliğin realist olmadığını çünkü yaratılışlarının farklı olduğunu belirtmişlerdir.

Dünyadaki ve Türkiye'deki kadın hareketleri hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, kadın hareketlerine büyük oranda olumsuz ve şüpheyle baktıkları belirlenmiştir. Bunun yanında bu hareketlere olumlu bakanların da olduğu görülmektedir. Bir de niyet okuyucular diyebileceğimiz, toplumda fitneye sebep olmadığı sürece kadın hareketlerine olumlu baktığını söyleyenler olduğu görülmektedir. Bu konuya ilişkin ayrıntı aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 6. Kadın Hareketlerine Bakış Açıları

	Sayı	%
Olumlu bakıyorum	10	24.3
Olumsuz bakıyorum	15	36.5
Kararsızım, bilgim yok, yorumsuzum, ileilenmivorum	5	12.1
Cevapsız	11	26.8
Toplam	41	100

Kadın hareketlerine olumlu ve olumsuz bakan kadınların yanında, bu hareketlerle ilgili olarak; kararsız olduğunu, bilgisi olmadığını, yorum yapmayacağını, ilgilenmediğini söyleyenlerin ve soruyu cevapsız bırakanların %39 gibi önemli bir orana sahip oldukları görülmektedir. Bu hareketlerle ilgili olarak kafalarda bir şüphenin olduğu gözlenmektedir. Olumlu bakanların oranının %24.3 gibi düşük bir oranda olması, kararsızım-bilgim yok-yorumsuzum gibi kesin olmayan ifadeler kullananların oranının %11 gibi hiç de azımsanmayacak bir oranda olması ve kadınların;

'Bu hareketleri taraflı buluyorum, kadınları istismar ediyorlar, gereksiz, çok ilgili değilim, kadınlara faydadan çok zarar verdiğini düşünüyorum, insanlar arasına fitne sokuyorlar'

tarzındaki ifadeleri kadınların kadın hareketlerine karşı olan şüphelerini doğrulayıcı niteliktedir. Bu durumdan kadın hareketlerinin kendilerini topluma daha iyi anlatmaları gerektiği sonucu çıkarılabilir.

Son olarak kadınların feminizm hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Kadınların feminizm konusunda oldukça olumsuz düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Öncelikle oransal olarak feminizm hakkında olumlu ya da olumsuz bakış açılarının ne olduğuna bakmakta yarar olabilir. Kadınların tamamına yakını feminizm hakkında olumsuz görüş bildirmiştir. Tek bir kadın, onun da açık bir destek olduğu şüphe götürür, *'bu kavramın çarpıtıldığını düşünüyorum'* demiştir. Bu durumun, makalenin kuramsal bölümünde değindiğimiz, İslami duyarlılığa sahip insanların feminizmi din karşıtı bir anlayış olarak görmeleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Kadınların Feminizm kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda kendi ifadeleriyle olduğu gibi verilmiştir.

'Bu kavram bana umut vermiyor, katılmıyorum, yanlış ve ayrımcılık, saçma geliyor, çok gereksiz, kadın erkek ilişkilerini zedeleyici buluyorum, egolarına düşkün olanların kullandığı gereksiz bir kavram, desteklemiyorum, fazla aşırı buluyorum, bu kavramı hiç benimsemiyorum, uyumu ve huzuru bozucu, boş bir safsata, iki ucu sivri bir ok gibi, olmamalı.'

SONUÇ

Kendisini muhafazakar olarak tanımlayan ve kamuoyunda muhafazakar oluşlarıyla tanınan işletmelerde çalışan kadınların inceleme konusu yapıldığı bu çalışmada; ücretli bir işte çalışan muhafazakar kadınların kamusal alandaki kendilerine özgü giyim tarzlarıyla artan niceliksel görünümüne bağlı olarak evde aile içi ilişkilerde, iş hayatındaki konumlarında ve kadın hareketlerine bakış açılarında niteliksel bir dönüşümün olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Yapılan değerlendirme ve analizler sonucunda; kadınların aile, iş ya da toplumsal hayatın her alanında kadın ve erkeğin fitratına/yaratılışına ve iki cinsin fitratlarındaki farklılığa vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu düşünceden hareketle erkeklerle olan ilişkilerini bir bütünün birbirini tamamlayan iki parçası olarak algıladıkları görülmüştür. Onlara göre kadın erkekle bir eşitlik mücadelesine girmemelidir, çünkü yaratılışlarından gelen farklar nedeniyle böyle bir yarış mümkün değildir ve ayrıca gerekli de değildir. Böyle bir yarış kadınla erkek arasındaki ilişkileri bozmaktan başka bir işe yaramaz. Her iki cinsten kendi alanlarında kalarak üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidirler.

Bu nedenle örneğin yöneticilik kadın fitratına uygun değildir. Onlara göre kadın fitratı kırılğan, hassas, kompleksli, kaprislidir ve kadınlar çalışanlar arasında çok dengeli davranamazlar. Burada kadınların kendileriyle de çeliştikleri görülmektedir. Kadınların %61 gibi yüksek bir oranla kadınların yönetici olmasına sıcak baktıklarını belirtirlerken, kendiniz yönetici olmak ister misiniz dendiğinde isterim diyenlerin oranı bir anda %17.1'e düşmüştür. Neden yönetici olmak istemedikleri sorulduğunda ise; sorumluluk almak istemem (%40), fitratıma uygun değil (%28.6) ve kadınlarla uğraşmak zor (%25.7) gibi cevaplar vermişlerdir.

Kadınların aile içindeki durumuna bakıldığında geleneksel rol algısına paralel bir durumla karşılaşmaktayız. Ev işleri kadının görevidir şeklindeki ataerkil rol dağılımının bu kadınların ailelerinde de geçerli olduğu gözlenmektedir. Kadınların %85.3'ü ev işlerini kendisinin yaptığını, %50'si de çocuğa kendisinin baktığını belirtmiştir.

Son olarak kadınların; kadın erkek eşitliği, kadın hareketleri ve feminizm olguları hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Kadın erkek eşitliği söz konusu olduğunda İslam dininin kadınlara tüm haklarını verdiğini ancak toplumsal hayattaki uygulamalarda buna uyulmadığını bu nedenle de bir eşitsizlik algısının ortaya çıktığını, eğer İslam dininin öngördüğü şekilde davranılırsa bu eşitsizlik algısının ortadan kalkacağını belirtmişlerdir. Araştırma kapsamındaki kadınlarda dünya ve Türkiye'deki kadın hareketlerine karşı bir soğuk duruşun olduğu görülmüştür. Kadınların büyük bölümü kadın hareketlerine ya olumsuz bakmakta ya da kararsız ya da ilgisiz kalmaktadır (%75.7). Kadınların en belirgin olumsuz ve sert tepkiyi feminizm kavramına karşı verdikleri görülmektedir. Zira kadınların çok büyük bir bölümü feminizm kavramına karşı olumsuz bir tutum sergilemektedir.

Bütün bu bulgulardan hareketle, muhafazakar ve ücretli bir işte çalışan kadınların kamusal alandaki niceliksel görünümündeki artışa paralel niteliksel bir değişim ve dönüşümü gösterdiklerini söylemek oldukça zordur. Bunda modernist paradigmanın modern/nitelikli algısındaki farklılıkla İslami paradigmanın bu konudaki algısı arasındaki farklılığın birinci etkiye sahip olduğu söylenebilir. Zira kadınlar kendi yaşam tarzları içinde, İslami bir duyarlılıkla hareket eden insanların zaten kadınlara karşı olumsuz ve ayrımcı bir uygulamanın içine giremeyeceğini düşünmektedirler. Bir diğer etkenin ise, genelde kadın hareketleri özelde ise feminizm hakkında oldukça yetersiz ve olumsuz bilgilere sahip olunması ve buna bağlı olarak bu kavramlar hakkında olumsuz tutum geliştirilmesi olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akgül Sarpkaya, O. (2012). *Boşanmış Kadınların Yaşam Deneyimlerine Sosyolojik Bakış*, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, s.3-43.
- Aktaş, C. (1995). *Mahremiyetin Tükenişi*, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Aktaş, C. (1996). *Devrim ve Kadın*, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Bahtiyar, S. (1994). *İhtilafların Çemberinde Kadın*, İstanbul: Esra Yayınları.
- Başak, S. (2009). *Cam Tavanlar*, KÖK Araştırmalar KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt XI, Sayı 2, s. 119-132.
- Bhasin, K. (2003). *Ataerkil Sistem: Erkeklerin Dünyasında Yaşamak*, Kadınlarla Dayanışma Vakfı.
- Bilton, T. ve diğerleri (2008). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bora, A. ve Üstün İ. (2008). *'Sıcak Aile Ortamı' Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkek*, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Can, Y. (2013). *Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği*, Journal of Worldof Turks, Vol. 5, No. 1, s.203-216.
- Demirbilek, S. (2007). *Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi*, Finans Politik&Ekonomik Yorumlar, Cilt 44, Sayı 511,s.11-27.
- Ecevit, Y. (1998). *Türkiye'de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ergin, H. ve Yıldız, S.A. (2012). *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Fine, C. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Freud, S. (2012). *Totem ve Tabu*, İstanbul: Say Yayınları.
- Gülnaz, M. (1996). *Türkiye'de Müslüman Kadın Hareketi Üzerine Gözlemler*, İzlenim, No:37.

- Kader, Kadın Adayları Destekleme Derneği 2011-2012 İstatistikleri.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Merçil, İ. (2012). *İslam ve Feminizm*, Cinsiyetli Olmak Sosyal Bilimlere Feminist Yaklaşımlar, (Ed. Zeynep Direk), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mora, N. <http://akademikperspektif.com/2012/11/05/iletisimsel-eylem-olarak-siddet-tore-ve-namus-cinayetleri/>
- Ramazanoğlu, Y. (1998). *Bir Dünyanın Kadınları*, İstanbul: Ekin Yayınları.
- Suğur, S. ve Cangöz, İ. (2013). *Türkiye’de Kamu Yönetiminde Kadının Konumu: Anadolu Üniversitesi Örneği*, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 2-5 Ekim 2013, Muğla.
- Şenlikoğlu, E. (1993). *İslamda Erkek*, İstanbul: Mektup Yayınları.
- UNDP, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu, 2011. <https://data.undp.org/dataset/Table-4-Gender-Inequality-Index/pq34-nwq7>
- Zihnioglu, Y. (2009). *Kadın Kurtuluş Hareketlerinin Siyasal İdeolojiler Boyunca Seyri (1908-2008)*, Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler, Cilt 9, s.805-815, İletişim.